

MALTA

QORTI TAL-APPELL
(Sede Inferjuri)

ONOR. IMĦALLEF
LAWRENCE MINTOFF

Seduta tas-16 ta' Lulju, 2025

Appell Inferjuri Numru 133/2019 LM

Solidbase Laboratory Limited (C 33162)
('l-appellata')

vs.

Horace Grech (K.I. Nru. 127668(M))
('l-appellant')

Il-Qorti,

Preliminari

1. Dan huwa appell magħmul mill-intimat **Horace Grech (K.I. Nru. 127668(M))** [minn issa 'l quddiem 'l-appellant'] minn sentenza preliminari tal-Qorti tal-Maġistrati (Malta) [minn issa 'l quddiem 'l-Ewwel Qorti'] tal-11 ta' Lulju, 2023, [minn issa 'l quddiem 'is-sentenza preliminari'], fejn ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni tiegħu fil-konfront tar-rikors ipprezentat mis-soċjetà rikorrenti

Solidbase Laboratory Limited (C 33162) [minn issa 'l quddiem 'is-soċjetà appellata'], u anki minn sentenza finali tal-istess Qorti mogħtija fit-2 ta' Diċembru, 2024 [minn issa 'il quddiem 'is-sentenza finali'], fejn iddeċidiet kif ġej:

“Għaldaqstant il-Qorti, għar-raġunijiet hawn fuq spjegati, filwaqt li qiegħda tiċċhad it-tieni eċċezzjoni tal-konvenut, qiegħda tilqa' t-talba tas-soċjetà attriċi u tikkundanna lill-konvenut iħallasha s-somma ta' għaxart elef, sitt mija, disgħa u disgħin Ewro u tnejn u tletin ċenteżmu (€10,699.32) dovuti lilha bħala bilanċ ta' ammont ikbar, liema ammont huwa dovut ai termini ta' kuntratt ta' xogħol ta' kostruzzjoni ffirmat mill-konvenut u mis-soċjetà attriċi fit-8 ta' Frar, 2017 permezz ta' liema kuntratt l-konvenut appuntaha biex twettaq xogħlijiet ta' kostruzzjoni fuq il-fond numru 11/14, Triq il-Lvant, kantuniera ma' Triq Santa Luċija, kantuniera ma' Triq Sant'Ursola, Il-Belt Valletta.

Bl-ispejjeż kontra l-konvenut.”

Fatti

2. Il-fatti tal-każ odjern jirrigwardaw diversi xogħlijiet li ġew eżegwiti mis-soċjetà appellata f'żewġ fondi ġewwa l-Belt Valletta fuq inkarigu tal-konvenut, kif jirriżulta minn skrittura privata ta' bejniethom tat-8 ta' Frar, 2017.¹ Madankollu x-xogħlijiet ma ġewx eżegwiti fl-intier tagħhom għal raġunijiet li l-partijiet mhumiex qegħdin jaqblu dwarhom, u l-appellant irrifjuta li jħallas l-aħħar kont li ġie pprezentat lilu mis-soċjetà appellata.

Mertu

3. Is-soċjetà appellata fit-28 ta' Mejju, 2019, ipprezentat rikors quddiem l-Ewwel Qorti, fejn ħarrket lill-appellant sabiex:

¹ Kopja a fol. 2.

“...tgħid ‘il għaliex m’għandekx tkun ikkundannat li

tħallas lis-soċjetà attriċi s-somma ta’ għaxart elef sitt mija disa’ u disgħin Ewro u tnejn u tletin ċenteżmu (€10,699.32) dovuti lis-soċjetà attriċi bħala bilanċ ta’ ammont ikbar, liema ammont huwa dovut ai termini ta’ kuntratt ta’ xogħol ta’ kostruzzjoni ffirmat minnek u mis-soċjetà attriċi quddiem il-Perit Hector Zammit fit-8 ta’ Frar 2017 (kopja annessa) permezz ta’ liema kuntratt inti appuntajt lis-soċjetà attriċi biex twettaq xogħlijiet ta’ kostruzzjoni fuq il-fond numru 11/14, Triq il-Lvant, k/m Triq Sta. Lucija, k/m Sant’Ursola, il-Belt Valletta, bl-ispejjeż kollha u l-imgħax kummerċjali mid-data li l-ħlas kien dovut ai termini tal-ftehim fuq imsemmi sad-data tal-ħlas effettiv kontra l-konvenut li hu minn issa ngunt għas-subizzjoni.”

4. L-appellant wieġeb fis-16 ta’ Settembru, 2019, billi eċċepixxa kif ġej:

“Jesponi bir-rispett:

- 1. Illi t-talba għandha tiġi miċħudha u dana stante li l-ebda ammont ma huwa dovut mill-esponenti lis-soċjetà rikorrenti u dana kif ser jiġi ppruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawża u dana peress li l-prezzijiet li ftehm u l-partijiet u x-xogħol li sar fis-sit kienu ċertifikati mill-perit Hector Zammit u sal-lum ma hemm xejn aktar pendenti li għad fadallu x’jiṭhallas;*
- 2. Illi mingħajr preġudizzju għal kull proċedura spettanti lil-esponenti, hija s-soċjetà rikorrenti li għandha tagħti lill-esponenti u dana peress li hi kienet tardiva fix-xogħlijiet li obligat ruħha li tagħmel u anki abbandunat ix-xogħlijiet li suppost kellha tlesti u tesegwixxi skont is-sengħa u l-arti; illi għalhekk s-soċjetà rikorrenti għandha skont l-istess ftehim tagħmel tajjeb għall-penali skont il-klawsola <D> numru (1) fl-ammont ta’ mitejn ewro (€200) għal kull jum li qabżet u wassal għal dewmien peress li ma kien hemm ebda raġuni valida għal dan;*
- 3. Salv eċċezzjonijiet oħra permissibbli bil-ligi;”*

Is-Sentenza Preliminari

5. L-Ewwel Qorti waslet għas-sentenza preliminari tagħha billi kkunsidrat is-segwenti:

“Ikkunsidrat:

Illi din is-sentenza tirrigwarda l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenut, u ċioé illi l-ebda ammont ma huwa dovut peress li l-prezzijiet miftehma u x-xogħol li sar fis-sit kienu ċertifikati mill-Perit Hector Zammit u ma kien hemm xejn iktar pendenti bħala bilanċ.

Illi l-kwistjoni ċentrali ta’ din il-kawża hija jekk il-kontijiet li ħarġet is-soċjetà attriċi inħarġux abbażi tar-rati li suppost ġew miftehma bejn il-partijiet. Filwaqt li l-konvenut isostni li r-rati ta’ tħammil, ġarr u rimi ta’ materjal ġie miftiehem bi €80-il jarda kubu, is-soċjetà attriċi ssostni li filwaqt li fid-dokument iffirmit minnhom dik hija r-rata, sussegwentement inqala’ l-bżonn li l-iskavar isir bil-gerriema u għalhekk inkorrew spejjeż addizzjonali u waslu fi ftehim mal-konvenut li r-rata għandha tkun ta’ €110 kull jarda kubu għalkemm fil-verità r-rata miftehma kienet ta’ €140 għal kull jarda kubu.

Illi però, f’dan l-istadju, din il-Qorti mhux se tinoltra ruħha f’dan il-mertu. Dak li se tagħmel il-Qorti f’din is-sentenza hu se teżamina jekk jirriżulta li hemm xi bilanċ dovut, dan jistgħax jiġi reklamati mis-soċjetà attriċi stante li hija sarrfet iċ-ċekkijiet li l-konvenut baġħtilha għas-saldu tal-pretensjoni tagħha. Illi l-Qorti tosserva illi għalkemm fil-fatt is-soċjetà attriċi sarrfet l-istess ċekkijiet hija ma aċċettatx l-istess pagamenti għas-saldu u esternat dan kollu permezz ta’ emejl mibgħuta lill-konsulent tal-konvenut. (fn. 4: Dokument J a fol. 71)

*Illi matul is-snin, il-ġurisprudenza dwar is-suġġett tal-pagament għas-saldu kienet xi ftit jew wisq diverġenti. Fis-sentenza fl-ismijiet **William Apap vs Joseph Gasan et nomine** (fn. 5: Prim’Awla tal-Qorti Ċivili, 26 ta’ Novembru 1986) ġie ritenut illi meta ċ-ċirkostanzi huma tali li kull parti taf x’qiegħed isehh u meta d-debitur offerent jiddikjara b’mod univoku u indubitabbli li qed joffri pagament għas-saldu tal-pretensjonijiet kollha tal-kreditur, m’għandux dritt il-kreditur unilateralment jinjora l-mod kif offert il-pagament u jaqbad minflok u jaċċettah b’kondizzjonijiet u b’riżervi li intrinsikament u neċessarjament huma inkonsistenti ma’ offerta ta’ pagament a saldu.*

*Illi b’danakollu, ġurisprudenza iktar riċenti (fn. 6: Ara s-sentenza **Peter Attard v Lawrence Fino** deċiża mill-Qorti tal-Appell (Inferjuri) fit-28 ta’ Marzu 2008) bidlet din id-direzzjoni fis-sens illi ġie deċiż illi l-prinċipju li ladarba kreditur jaċċetta ħlas għas-saldu, huwa ma jkunx jista’ jfittex għal kwalunkwe bilanċ ulterjuri, mhux assolut jew talment inflessibbli li ma jippermettix deroga minnu fiċ-ċirkostanzi kongruwi. F’każ fejn id-debitur ma jkunx ħallas dak kollu pretiż mill-kreditur tiegħu, il-liberazzjoni tiegħu mill-pretensjoni dedotta fil-konfront tiegħu tista’, għall-fatt ta’ dik id-dikjarazzjoni għas-saldu, tissussisti jekk miċ-ċirkostanzi li fiha sar il-ħlas tiġi deżunta l-espressjoni tal-volontà tal-kreditur li huwa qed jirrinunzja għall-kumplament.*

*Rinunzja din, li kif enunċjat f'bosta sentenzi, trid tkun waħda ċara u univoka b'mod li mill-fatti ma tkunx tista' tingibed konġettura oħra ħlief il-propożitu evidenti tar-rinunzja. (fn. 7: Ara s-sentenza fl-ismijiet **Michele Tabone et -vs- Emmanuele Sammut nomine**, deċiża mill-Qorti Ċivili Prim'Awla fl-10 ta' Ottubru, 1950) Illi kif intqal fid-deċiżjoni fl-ismijiet **Johann Schembri proprio et nomine -vs- Charlot Mifsud nomine**, deċiża mill-Qorti tal-Appell (Sede Inferjuri) tad-19 ta' Ottubru 2005, għalkemm in linea ta' massima hu prezunt li min jaċċetta ċekk mibgħut lilu fit-termini "full and final settlement", u jgħaddi biex isarrfu, jiġi li aċċetta dak il-ħlas f'dawk l-istess termini preċiżi, eppure, jekk jiġi muri li huwa tempestivament ipprotesta għall-pagament b'dik il-modalità, l-aċċettazzjoni minnu ta' dak iċ-ċekk u s-sussegwenti tisrif tiegħu ma kellux, imbagħad, jiġi rinfaċċjat lilu bħala xi abdikazzjoni tad-dritt tiegħu għall-ħlas tal-bilanċ dovut.*

*Dan għaliex hemm diversi sentenzi li jgħidu li għal skop ta' ċertezza morali jekk id-debitur kellu l-intenzjoni li l-ħlas b'dak iċ-ċekk kellu jkun wieħed finali, hu kien messu nsista għal kwittanza sħiħa permezz ta' dokument jew riċevuta jew kitba xort'oħra attestanti r-riċezzjoni tal-ħlas għas-saldu, u allura wkoll, l-estinzjoni tad-debitu. (fn. 8: Ara "Francis Ciantar proprio et nomine -vs- Norman Clews et", Qorti Ċivili Prim'Awla, 12 ta' Ottubru, 2005) Illi din il-Qorti hija tal-fehma illi fil-każ odjern, il-pagament akkompanjat bid-dikjarazzjoni illi dan kien qed "**ikopri kull pagament li għad fadal dovut lilek għas-saldu tax-xogħlijiet li għamilt...**" ma kienx biżżejjed biex jassolvi għal kollox ir-rapport ta' bejn il-partijiet u l-estinzjoni tal-obbligazjonijiet da parti tal-konvenut. Dan gie ribadit ukoll fis-sentenza **Agius Marble Works vs AX Construction Ltd.** deċiża mill-Prim'Awla tal-Qorti Ċivili fit-8 ta' Marzu, 2005 fejn ingħad illi l-ħruġ ta' riċevuta għas-saldu ma żzommx lill-kreditur milli jitlob ħlas għal xogħlijiet li jkunu tħallew barra meta saru l-kontijiet li fuqhom sar il-ħlas.*

Illi għalhekk, fil-fehma tal-Qorti, il-fatt li hekk kif appena rċeviet il-pagament ta' €7719.70 is-soċjetà attriċi għamlitha ċara li ma kinitx qed taċċetta l-istess pagament għas-saldu u li kienet beħsiebha tmexxi ġudizzjarjament għall-bilanċ, ma jammontax għal rinunzja ta' kwalunkwe bilanċ li seta' kien pretiż minnha.

Illi għaldaqstant, il-Qorti tqis illi l-konvenut m'għandux raġun meta jgħid li "ma hemm xejn aktar pendenti li għad fadallu x'jithallas" għaliex is-soċjetà attriċi aċċettat il-ħlas għas-saldu.

Għaldaqstant il-Qorti se tordna t-tkomplija tas-smiġħ fuq il-mertu tal-pendenza bejn il-partijiet, u ċioé jekk dak reklamat mis-soċjetà attriċi huwiex dovut jew le da parti tal-konvenut."

Is-Sentenza Finali

6. L-Ewwel Qorti fis-sentenza finali mogħtija fit-2 ta' Diċembru, 2024, iddeċidiet kif ġej:

“Ikkunsidrat:

Illi l-kwistjoni ċentrali ta' din il-kawża hija jekk il-kontijiet li ħarġet is-soċjetà attriċi inħarġux abbażi tar-rati li suppost ġew miftehma bejn il-partijiet. Filwaqt li l-konvenut isostni li r-rati ta' tħammil, ġarr u rimi ta' materjal ġie miftiehem bi €80 -il jarda kubu, is-soċjetà attriċi ssostni li filwaqt li fid-dokument iffirmat minnhom dik hija r-rata, sussegwentement inqala' l-bżonn li l-iskavar isir bil-gerriema u għalhekk inkorrew spejjeż addizzjonali u waslu fi ftehim mal-konvenut li r-rata għandha tkun ta' €110 kull jarda kubu għalkemm fil-verità r-rata miftehma kienet ta' €140 għal kull jarda kubu.

Illi l-Qorti għandha quddiemha żewġ verzjonijiet differenti. Min-naħa waħda s-soċjetà attriċi ssostni illi wara li ġie ffirmat il-ftehim tas-7 ta' Frar 2017, kien hemm ftehim mal-konvenut u mal-Perit Zammit dwar ir-rata ta' €110 kull jarda kubu peress li kien meħtieġ li tintuża l-gerriema. Skont is-soċjetà attriċi din ir-rata ġiet maqbula bejn il-partijiet wara li l-konvenut oġġezzjona għall-kontijiet dwar il-gerriema. Għalhekk laħqu kompromess li r-rata għandha tkun ta' €110. Min-naħa l-oħra il-konvenut jiċhad kategorikament illi huwa daħal f'dan il-ftehim mas-soċjetà attriċi. Saħansitra l-Perit Zammit f'xhieda minnhom jiċhad kategorikament li ntuzat il-gerriema, però sussegwentement stqarr li ma jiftakarx jekk intużatx.

Illi minn eżami tal-provi mressqa mis-soċjetà attriċi jirriżulta illi l-gerriema kienet tintuża mis-soċjetà Dimbros fuq inkariġu tagħha. Di fatti, rappreżentant tas-soċjetà Dimbros xehed illi b'kollox ħadmu mija u għaxar sigħat bil-gerriema fil-fond tal-konvenut, għal liema xogħol ġew imħallsa mis-soċjetà attriċi.

Illi din il-Qorti ssibha diffiċli ferm temmen illi s-soċjetà attriċi kienet se tidhol għal spejjeż li dwarhom ma kienx hemm ftehim mal-konvenut. Il-Qorti hija tal-fehma illi wara li nqala' l-bżonn tal-gerriema, is-soċjetà attriċi nfurmat b'dan lill-konvenut, li qabel li tintuża din l-ġhodka però meta ġie rinfaċċjat bil-kontijiet kien sorpriż għaliex ma ppretendix li kienet se tintuża daqshekk. Għalhekk is-soċjetà attriċi pproponiet li jkun hemm kompromess u l-partijiet waslu biex qablu fuq ir-rata ta' €110. Dan huwa korroborat mill-fatt illi s-soċjetà attriċi wara li fil-31 ta' Marzu 2017 ħarġet fattura għall-ħlas ta' disposal of material u excavation of material bir-rata ta' €80 għad-

disposal of material u bir-rata ta' €60 għall-excavation of material, (fn. 4: Dokument D a fol. 63) fil-11 ta' Awwissu 2017 ħarġet credit note favur il-konvenut. (fn. 5: Dokument F a fol. 67) Fl-istess ġurnata hija ħarġet fattura għall-ħlas wara l-kejl li sar bejn ir-rappreżentant tas-soċjetà attriċi u rappreżentant mill-uffiċċju tal-Perit Zammit. (fn. 6: Dokument G a fol. 68) Illi l-Qorti tinnota illi l-konvenut bl-ebda mod ma ta xi spjegazzjoni għala ħarġet l-imsemmija credit note favur tiegħu. Kienet is-soċjetà attriċi li tat tali spjegazzjoni, liema spjegazzjoni l-Qorti ssib li ġiet ippruvata fuq bilanċ ta' probabbiltà meta wieħed jikkonsidra l-kwadru kollu tal-fatti.

Illi l-Qorti tagħmel referenza għat-tieni eċċezzjoni tal-konvenut, u ċioé li hija s-soċjetà attriċi li għandha tagħti lill-konvenut u dana peress li kienet tardiva fix-xogħlijiet u abbandunat l-istess xogħlijiet. Illi dwar din l-eċċezzjoni il-provi huma rudimentali u ċertament ma jlaħħqux dak il-livell ta' prova rikjesta fil-liġi.

Illi għaldaqstant il-Qorti tqis illi s-soċjetà attriċi ippruvat il-pretensjoni tagħha skont il-liġi."

L-Appell

7. L-appellant ippreżenta r-rikors tal-appell tiegħu fid-19 ta' Diċembru, 2024, fejn qiegħed jitlob lil din il-Qorti sabiex:

"a) Tilqa' l-ewwel (1) aggravju tal-appellanti u kwindi tħassar, tirrevoka u tannulla s-sentenza in parte appellata mogħtija mill-ewwel Onorabbli Qorti deċiża fil-11 ta' Lulju tas-sena elfejn u tlieta u għoxrin (2023) u kif ukoll is-sentenza deċiża nhar it-tnejn (2) ta' Diċembru tas-sena elfejn u erbgħa u għoxrin (2024) u dana stante li l-l-ewwel Qorti kienet skorretta meta ma laqgħatx l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenut u dana peress illi l-prezzijiet li kienu ftehm u l-partijiet u x-xogħol kollu li sar fis-sit kien ġie ċertifikat mil-perit Hector Zammit u ma kien hemm xejn pendent x'jithallas; u għalhekk tgħaddi biex tilqa' l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenut appellant u tiċċad it-talbiet tas-soċjetà appellata;

b) Tilqa' t-tieni (2) aggravju hawn fuq espost u sussegwentement tgħaddi sabiex tħassar, tirrevoka u tirriforma s-sentenza in parte appellata mogħtija mill-ewwel Onorabbli Qorti deċiża fil-ħdax (11) ta' Lulju tas-sena elfejn u tlieta u għoxrin (2023) u kif ukoll is-sentenza deċiża nhar it-tnejn (2) ta' Diċembru tas-sena elfejn u erbgħa u għoxrin (2024) u dana peress illi l-ewwel Qorti ma ħaddnitx il-prinċipju bażiku ta' dritt u ċioé l-prinċipju tal-pacta sunt servanda; liema prinċipju jitlob illi r-

relazzjoni tal-partijiet kellha tkun regolata bil-kuntratt li ffirmaw bejniethom u cioè l-iskrittura privata għal xogħol ta' kostruzzjoni li giet iffirmata fit-8 ta' Frar tas-sena 2017; u għalhekk tgħaddi biex tilqa' l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenut u tiċċad it-talbiet tal-attriċi;

- ċ) tilqa' it-tielet (3) aggravju tal-appellanti u kwindi tħassar, tirrevoka u tirriforma s-sentenza in parte appellata mogħtija mill-ewwel Onorabbli Qorti deciza fil-11 ta' Lulju tas-sena elfejn u tlieta u għoxrin (2023) u kif ukoll is-sentenza deciza nhar it-tnejn (2) ta' Diċembru tas-sena elfejn u erbgħa u għoxrin (2024) b'dana li tgħaddi sabiex tilqa' ukoll l-ewwel (1) u it-tieni (2) eċċezzjoni tal-appellant; u dana peress illi fis-sentenza tagħha l-ewwel Qorti ikkunsidrat dan li ġej: "il-Qorti għandha quddiemha żewġ verżjonijiet differenti" iżda imbagħad għazlet li temmen il-verżjoni attriċi u tgħaddi biex tgħid li l-partijiet "laħqu kompromess li r-rata għandha tkun ta' €110." Meta dan ma joħroġx mill-provi. U għalhekk kienet żbaljata meta ma laqgħetx it-talbiet attriċi.*
- d) Tilqa' r-raba' (4) aggravju tal-appellanti u kwindi tħassar, tirrevoka u tirriforma s-sentenza in parte appellata mogħtija mill-ewwel Onorabbli Qorti deciza fil-11 ta' Lulju tas-sena elfejn u tlieta u għoxrin (2023) u kif ukoll is-sentenza deciza nhar it-tnejn (2) ta' Diċembru tas-sena elfejn u erbgħa u għoxrin (2024) u tiddeciedi li l-ispejjeż ta l-ewwel u din l-istanza għandha tbatihom is-soċjetà attrici appellanta;*
- Salv kull ordni u provediment li din l-Onorabbli Qorti jogħgħobha tipprefiġġi;"*

Jgħid li l-aggravji tiegħu huma dawn:

- "1. L-ewwel aggravju illi l-ewwel Qorti kienet skorretta meta ma laqgħatx l-ewwel eċċezzjoni tal-konvenut u dana peress illi l-prezzijiet li kienu ftehm u l-partijiet u x-xogħol kollu li sar fis-sit kien ġie ċertifikat mill-perit Hector Zammit u ma kien hemm xejn pendenti x'jithallas;*
- 2. It-tieni aggravju illi l-ewwel Qorti ma ħaddnitx il-prinċipju bażiku ta' dritt u cioè l-prinċipju tal-pacta sunt servanda; liema prinċipju jitlob illi r-relazzjoni tal-partijiet kellha tkun regolata bil-kuntratt li ffirmaw bejniethom u cioè l-iskrittura privata għal xogħol ta' kostruzzjoni li giet iffirmata fit-8 ta' Frar tas-sena 2017;*
- 3. It-tielet aggravju – illi fis-sentenza tagħha l-ewwel Qorti ikkunsidrat dan li ġej: "il-Qorti għandha quddiemha żewġ verżjonijiet differenti" iżda imbagħad għazlet li temmen il-verżjoni attriċi u tgħaddi biex tgħid li l-partijiet "laħqu kompromess li r-rata għandha tkun ta' €110." Meta dan ma joħroġx mill-provi. U għalhekk kienet żbaljata meta ma laqgħetx it-talbiet attriċi;*

4. *Ir-raba' aggravju – illi l-esponenti ma kellux ibati l-ispejjeż ta' din il-kawża."*

8. Is-soċjetà appellata qabel xejn tissottometti li din il-Qorti m'għandhiex tiddisturba malajr l-apprezzament tal-provi li sar mill-Ewwel Qorti, li kellha l-opportunità li tisma' x-xhieda quddiemha stess. Għal dak li jirrigwarda l-mertu, titlob sabiex il-Qorti tiċċad l-appell odjern, u tikkonferma s-sentenza preliminari u s-sentenza appellata tal-Ewwel Qorti.

Konsiderazzjonijiet ta' din il-Qorti

9. Din il-Qorti ser tgħaddi sabiex tikkunsidra l-aggravji tal-appellant, u dan fid-dawl ta' dak li kkonstatat u ddeċidiet l-Ewwel Qorti, u meħudin in konsiderazzjoni s-sottomissjonijiet tas-soċjetà appellata.

10. L-appellant jissottometti li l-ewwel aggravju tiegħu fil-konfront tas-sentenza preliminari huwa li l-Ewwel Qorti kienet skorretta meta m'aċċettax l-ewwel eċċezzjoni tiegħu, filwaqt li jinsisti li l-prezz kien miftehmin bejn il-partijiet, u x-xogħol kien ġie ċċertifikat mill-Perit Hector Zammit. Għalhekk jgħid li ma kien hemm l-ebda pendenzi bejn il-partijiet. Jirrileva li meta huwa kien xehed quddiem l-Ewwel Qorti, kien iddikjara li l-ħlas kien sar skont il-ftehim ta' bejn il-partijiet. Jinsisti li dak li qiegħda tippretendi mingħandu s-soċjetà appellata hija kienet iddeċidiet unilateralment li għandu jithallas. L-appellant jagħmel riferiment għax-xhieda tal-Perit Hector Zammit tat-8 ta' Ġunju, 2021, u jgħid li ma jirriżultax mill-istess xhieda li kien hemm xi somma oħra dovuta, jew li kien hemm xi ftehim dwar ħlas ulterjuri. Huwa jiċċita dak li qal il-Perit Zammit in kontro-eżami, u jagħmel riferiment ukoll għax-xhieda permezz tal-

affidavit tax-xhud Oswald Mifsud *a fol.* 80 u tax-xhud Karl Jos Dimech, li jgħid li kkonfermaw li s-soċjetà appellata kienet qiegħda tippretendi pagamenti b'rati godda u mhux skont il-ftehim bejn il-partijiet. Jgħid li dan tal-aħħar kien stqarr b'kumbinazzjoni li bil-gerriema sar xogħol ta' mija u għaxar (110) siegħat, u li Dimbros kien ftiehem mas-soċjetà appellata bir-rata ta' ħamsin Euro (€50) fis-siegħa għall-użu tal-gerriema. Jissottometti li l-Perit Joe Bugeja li gie prodott mis-soċjetà appellata, ikkonferma li r-rata miftehma għar-rigward tal-użu tal-gerriema kien ta' sittin Euro (€60) fis-siegħa. L-appellant jgħid li għalhekk lanqas ix-xhieda tas-soċjetà appellata stess ma kienu qegħdin jaqblu bejniethom fuq ir-rata applikabbli, u kollha naqsu li juru li huwa kien gie kkonsultat dwar ir-rata. Filwaqt li jirreferi għall-kont tal-Perit Hector Zammit *a fol.* 24 tal-proċess, l-appellant jissottometti li dan fl-ebda ħin ma kkonferma li s-soċjetà appellata kellha titħallas xi ammont ulterjuri kif iċċertifikat minnu. Qal li għalhekk mill-provi kollha ma kienx jirriżulta li kien hemm xi ħlas li huwa dovut lilha. Jinsisti li l-kont tal-Perit Hector Zammit tat-28 ta' Awwissu, 2017, esebit bħala 'HG2' (*a fol.* 24), kien tħallas fl-intier tiegħu, u minn 'Dok. C' *a fol.* 25 kien jirriżulta li l-*modus operandi* kien baqa' l-istess. Huwa mbagħad jelenka l-pagamenti li huwa għamel permezz ta' ċekkijiet, f'total ta' ħamsa u tletin elf seba' mija tmienja u erbgħin Euro u sitta u erbgħin ċenteżmu (€35,748.46), li jiġu tnejn u tletin elf tmienja u erbgħin Euro u sitta u erbgħin ċenteżmu (€32,048.46) jekk jitnaqqas dak li kellu jithallas lil Salvu. Izda meħud ukoll in konsiderazzjoni l-ħlasijiet permezz ta' ċekk ta' ħamest elef erba' mija tnejn u ħamsin Euro u tnejn u sittin ċenteżmu (€5,452.62) u dak ta' elfejn mitejn sebgħa u sittin Euro u tmien ċenteżmi (€2,267.08) li huwa kien bagħat dan l-aħħar, is-somma mħallsa kienet ta' disgħa u tletin elf seba' mija tmienja u sittin Euro u sittax-il ċenteżmu

(€39,768,16). B'hekk ma kien hemm xejn dovut. L-appellant jissottometti li tassew jirrizultaw żewġ verżjonijiet konfligġenti. Huwa jagħmel riferiment għal dak li qalet il-Qorti tal-Appell fis-sentenza tagħha tal-21 ta' April, 2016, fl-ismijiet **Mercury Investments Limited vs. Roberta Grech**, u jissottometti li hawnhekk tnissel il-prinċipju applikabbli fejn jiġi allegat kreditu kkonfrontat b'eċċezzjoni ta' ħlas. Jgħid li f'dak il-każ id-debitur ikollu d-dmir li jikkonvinċi lill-Qorti li l-ħlas ikun seħħ tassew, u l-kreditur ma jkunx obligat li jipprova l-kuntrarju. L-appellant ikompli jgħid li hemm l-irċevuta li hija l-aħjar prova, iżda hemm modi oħra kif jista' jiġi ppruvat il-ħlas. Huwa jagħmel riferiment għal dak li qalet din il-Qorti fis-sentenza tagħha tal-14 ta' Mejju, 2010, fis-sentenza tagħha fl-ismijiet **Louis Zammit vs. Maria Assunta Spiteri**, u jinsisti li l-Ewwel Qorti għalhekk kellha tilqa' l-eċċezzjoni tiegħu ta' ħlas.

Għal dak li jirrigwarda *it-tieni aggravju* tiegħu, l-appellant jikkontendi li l-Ewwel Qorti naqset milli tapplika l-prinċipju *pacta sunt servanda*. Jissottometti li għalkemm is-soċjetà appellata tinsisti li kien hemm ftehim ieħor, dan ma kienx minnu, u l-ebda prova ma ngabet sabiex tissostanzja l-allegazzjoni tagħha. L-appellant jgħid li l-Ewwel Qorti hawnhekk kienet straħet fuq dak li qalet li probabbilment seħħ, u b'hekk warrbet l-imsemmi prinċipju. Huwa jagħmel riferiment għax-xhieda tal-Perit Hector Zammit tat-8 ta' Ġunju, 2021, u jgħid li mill-imsemmija xhieda ma jirrizultax li kien hemm xi somma oħra dovuta. Jinsisti li hija s-soċjetà appellata li qiegħda tippretendi ħlas ulterjuri mingħajr qatt ma kien hemm ftehim, u dan ikkonfermah Kenneth Spiteri in kontro-eżami.

Dwar *it-tielet aggravju* tiegħu, l-appellant jissottometti li l-Ewwel Qorti għarfet li kellha żewġ verżjonijiet differenti, imma għażlet li temmen dik tas-soċjetà

appellata mingħajr ma kien hemm provi biżżejjed, filwaqt li kkunsidrat li kien intlaħaq kompromess bejn il-partijiet fuq ir-rata applikabbli ta' mija u għaxar Euro (€110), meta dan ma kienx jirrizulta mill-provi. L-appellant jagħmel riferiment għal diversi sentenzi tal-Qrati fir-rigward tal-insenjament tagħhom, fejn jingħad li min jallega għandu jressaq id-debita prova.

Ir-raba' u l-aħħar aggravju tal-appellant jolqtu l-kwistjoni tal-ispejjeż tal-proċedura quddiem l-Ewwel Qorti. Jikkontendi li għaladarba l-Ewwel Qorti sabet li kellha żewġ verżjonijiet konfligġenti quddiemha, il-partijiet kellhom ibatu l-ispejjeż rispettivi tagħhom. Jgħid li l-provi kienu jsaħħu l-verżjoni tiegħu, imma l-ftehim bejn il-partijiet gie skartat għal kollox.

11. Kif diġà ngħad, is-soċjetà appellata qabel xejn tirrileva li l-appellant permezz tal-appell tiegħu, qiegħed jistieden lill-Qorti sabiex tagħmel apprezzament mill-ġdid tal-provi li tressqu quddiem l-Ewwel Qorti. Tissottometti li madankollu din il-Qorti m'għandhiex tiddisturba faċilment dan l-apprezzament, għaliex kienet l-Ewwel Qorti li semgħet ix-xhieda *viva voce*, u setgħet tosserva dawn kif aġixxew. Għal dak li jirrigwarda l-ewwel aggravju tal-appellant, hija tagħmel riferiment għan-noti ta' sottomissjonijiet rispettivi ppreżentati quddiem l-Ewwel Qorti qabel ma ngħataw iż-żewġ sentenzi tagħha.

Dwar it-tieni aggravju tal-appellant, is-soċjetà appellata tissottometti li għalkemm l-appellant qiegħed jistrieħ fuq principju legali, huwa qiegħed jistieden lill-Qorti sabiex tagħmel apprezzament mill-ġdid tal-provi li saru fl-ewwel istanza. Tgħid li l-Ewwel Qorti sabet li l-ftehim bil-miktub bejn il-partijiet tat-8 ta' Frar, 2017, kien gie varjat permezz ta' ftehim ieħor verbali. Tgħid li dak li kellu jiġi kkunsidrat fil-proċeduri odjerni kien jekk wara li nbeda x-xogħol,

inqala' l-bżonn tal-gerriema, jekk fil-fatt intużatx l-imsemmija gerriema, u jekk kienx hemm rata ulterjuri miftehma bejn il-partijiet għall-użu tagħha. Is-soċjetà appellata tgħid li hawnhekk l-Ewwel Qorti sabet li t-twegiba dejjem kienet fil-pożittiv, u b'hekk laqgħet it-talbiet tagħha. Hawnhekk l-Ewwel Qorti tagħmel ukoll riferiment għan-noti ta' sottomissjonijiet ippreżentati minnha quddiemha.

Is-soċjetà appellata tikkontendi li anki t-tielet aggravju jittratta l-apprezzament tal-provi mill-ġdid, u dan filwaqt li tagħmel riferiment għall-imsemmija noti ta' sottomissjonijiet tagħha.

Għal dak li jirrigwarda r-raba' aggravju tal-appellant, tissottometti li l-Qorti għandha tikkonferma d-deċiżjoni tal-Ewwel Qorti, għaliex skont il-massima generali t-tellief għandu jbati l-ispejjeż.

12. Il-Qorti tgħid li s-sentenza preliminari u s-sentenza finali huma tajbin. Fis-sentenza preliminari tagħha, l-Ewwel Qorti għarfet li r-relazzjoni ġuridika bejn il-partijiet issawwret permezz ta' skrittura privata tat-8 ta' Frar, 2017, fejn gie miftiehem li x-xogħol ta' kostruzzjoni li giet inkarigata bih is-soċjetà appellata, kellha tibdih fil-15 ta' Frar, 2017, u tispicċah sal-aħħar ta' Awwissu 2017. Osservat li skont l-*hourly logs* li ġew esebiti minn Kenneth Spiteri, ix-xogħol inbeda ġurnata qabel, u s-soċjetà appellata kienet inkarigat lil soċjetà terza sabiex teżegwixxi x-xogħol ta' qtugħ tal-blat. L-Ewwel Qorti ċċitat mill-ftehim ta' bejn il-partijiet il-klawsoli 'Ċ' u 'E' għal dak li jirrigwarda l-pagamenti u l-prezzijiet għall-imsemmi xogħol. Irrilevat li madankollu kien irriżulta mill-provi li x-xogħol ma kienx gie eżegwit fl-intier tiegħu, u l-partijiet kienu qegħdin jittfegħu l-htija fuq xulxin. Wara li kkunsidrat dak li qalu x-xhieda, għarfet li

permezz tal-ewwel eċċezzjoni tiegħu l-appellant kien qiegħed jeċċepixxi li ma kien hemm l-ebda bilanċ dovut. Qalet li l-qofol tal-kwistjoni bejn il-partijiet kien jikkonsisti fuq jekk il-kontijiet li ħarġet is-soċjetà appellata nħaddmu skont ir-rati miftehma bejn il-partijiet. L-Ewwel Qorti kkunsidrat li filwaqt li l-appellant kien qiegħed jinsisti li r-rata miftehma kienet ta' tmenin Euro (€80) għal kull jarda kubu fir-rigward ta' tħammil, ġarr u rimi ta' materjal, is-soċjetà appellata kienet qiegħda tikkontendi li wara li gie ffirmat il-ftehim bejn il-partijiet, kellha tintuża l-gerriema fl-iskavar, u għalhekk il-partijiet kienu waslu għal rata miftehma ta' mija u għaxar Euro (€110) għal kull jarda kubu, għalkemm ir-rata miftehma kienet fil-fatt ta' mija u erbgħin Euro (€140) għal kull jarda kubu. L-Ewwel Qorti qalet li hija ma kinitx ser tidhol fil-mertu tal-kwistjoni f'dak l-istadju, imma minflok kienet ser tistħarreg jekk is-soċjetà appellata setgħetx titlob għall-bilanċ jekk jirriżulta li tassew huwa dovut, u dan fejn hija kienet sarrfet iċ-ċekkijiet li l-appellant kien għaddielha għas-saldu tal-pretensjonijiet tagħha. Ikkunsidrat li għalkemm iċ-ċekkijiet kienu ssarrfu, is-soċjetà appellata ma kinitx aċċettat il-pagamenti għas-saldu ta' dak dovut, kif fissret f'*email* tagħha li hija kienet bagħtet lill-konsulent tal-appellant. L-Ewwel Qorti korrettement irrilevat li l-ġurisprudenza riċenti kienet turi li l-Qrati kienu varjaw l-insenjament tagħhom, jiġifieri minflok ma kienu jiddeċiedu li ladarba l-kreditur jaċċetta ħlas għas-saldu, huwa ma jkunx jista' jfittex għall-bilanċ li jista' jibqa', l-Qrati kienu qegħdin jaċċettaw deroga mill-prinċipju ġenerali. Qalet li l-imsemmi prinċipju illum huwa applikat biss fejn tirriżulta l-espressjoni tal-volontà tal-kreditur li jirrinunzja b'mod ċar u inekwivoku għall-kumplement. L-Ewwel Qorti għamlet riferiment għal diversi sentenzi tal-Qrati dwar dan l-insenjament, u sewwa qalet li fil-każ odjern ma kinitx biżżejjed id-dikjarazzjoni

tal-appellant bħala debitur li l-pagament kien *“ikopri kull pagament li għad fadal dovut lilek għas-saldu tax-xogħlijiet li għamilt...”*, sabiex b’hekk tiġi estinta l-obbligazzjoni min-naħa tiegħu lejn is-soċjetà appellata. Ikkunsidrat li ma kien hemm l-ebda rinunzja ta’ xi bilanċ dovut li setgħet kienet qiegħda tippretendi mingħand l-appellant, hekk kif is-soċjetà appellata meta rċeviet il-pagament ta’ sebat elef seba’ mija u dsatax-il Euro u sebgħin ċenteżmu (€7,719.70), u għamlet ċar li hija ma kinitx qiegħda taċċetta dan il-pagament għas-saldu, iżda minflok kienet ser tipproċedi għudizzjarjament għall-bilanċ. Il-Qorti tikkondividi pjenament dan ir-raġunament, u tgħid li għaladarba s-soċjetà appellata kienet ikkomunikat mal-appellant b’dan il-mod hekk kif huwa offra l-ħlas għas-saldu, dan kien biżżejjed sabiex hija żżomm ferm id-dritt tagħha li tipproċedi ulterjorment għall-ħlas ta’ kull bilanċ pretiż.

13. Il-Qorti tgħid li hija wkoll taqbel mar-raġunament tal-Ewwel Qorti kif espress fis-sentenza finali tagħha. Bħall-Ewwel Qorti wkoll, hija ftit tista’ temmen li s-soċjetà appellata kienet ser tidħol fi spejjeż sostanzjali mingħajr l-ebda ftehim mal-appellat. L-Ewwel Qorti għustament ikkunsidrat ukoll li l-appellant meta sussegwentement irċieva l-kontijiet relattivi fejn kien hemm indikat il-ħlas mitlub għall-użu tal-gerriema, huwa wisq probabbli kien baqa’ maħsud minħabba li ma ppretendiex li din kienet ser tintuża daqstant, u dan tgħid il-Qorti kif irrileva x-xhud Kenneth Spiteri fl-affidavit tiegħu *a fol. 54* tal-proċess. L-Ewwel Qorti kkunsidrat li għalhekk is-soċjetà appellata kienet waslet għal kompromess mal-appellant fejn ir-rata komplessiva li ftehm fuqha kienet ta’ mija u għaxar Euro (€110).² Hija qalet, u l-Qorti taqbel mal-konsiderazzjoni

² Ara affidavit ta’ Kenneth Spiteri *a fol. 54*.

tagħha, li dan huwa kkorroborat mill-fatt li sussegwentement hija kienet ħarġet *credit note* favur l-appellant fil-11 ta' Awwissu, 2017, wara li fil-31 ta' Marzu, 2017, kienet ħarġet fattura għall-ħlas ta' *disposal of material* u *excavation of material*. Irrilevat li dwar l-imsemmija *credit note* l-appellant ma kien ta l-ebda spjegazzjoni, u kienet is-soċjetà appellata li fissret ir-raġuni għaliex din inħarġet. Tajjeb imbagħad ikkunsidrat l-Ewwel Qorti li fuq bilanċ ta' probabbiltajiet l-isjegazzjoni tagħha kienet giet ippruvata meta wieħed jikkunsidra l-fatti l-oħra tal-każ. Il-Qorti tikkondividi dan ir-raġunament u tagħmlu tagħha, filwaqt li tgħid li m'għandha xejn aktar x'izzid ma' dan.

Decide

Għar-raġunijiet premissi, il-Qorti tiddeċiedi dwar l-appell tal-appellant billi tiċċdu, filwaqt li tikkonferma s-sentenza appellata fl-intier tagħha.

L-ispejjeż ta' dawn il-proċeduri fiż-żewġ istanzi għandhom ikunu a karigu tal-appellant.

Moqrija.

**Onor. Dr Lawrence Mintoff LL.D.
Imħallef**

**Christian Sammut
Deputat Registratur**